

MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁS-TÖRVÉNYHOZÁSUNK KEZDETEI.

A mezőgazdasági munkások társadalmi helyzetével most két éve kezdett foglalkozni törvényhozásunk.

A 48-iki törvények megalkotása folytán a jobbágyság szabad birtokossá válván, a fölszerelés és munkaerő nélkül maradt közép- és nagybirtokokra nézve a munkaerő beszerzése és biztosítása hosszú ideig a legfontosabb kérdése volt a mezőgazdasági üzemnek. Az évtizedeken át tartott eme helyzet hatása alatt általánossá vált az a felfogás, mely a mezőgazdaság állapotát csupán abból a szempontból tekintette, mekkora áldozattal bírja a gazda a szükséges munkaerőt megszerezni. A tudományos könyvek is úgy tárgyalták a kérdést, hogy annál kedvezőbb a gazdasági helyzet, minél olcsóbb a munkaerő és egy szempont alá vonták a gazdasági munkást az élő leltárral és a motorikus erőkkkel.

Akármily szűkkeblűnek tartsuk is ezt a felfogást, nem tudom, melyikünk tudta volna magát emancipálni alóla, mikor a gabona aratása, takarmány takarítása, de még a kapásnövények megmunkálása is oly feladatkép állt a gazda előtt, a mit a kukoriczaföldek fél vagy egész termésének átengedéseért birt csak magának biztosítani; akkor is legalább egy fél esztendővel előre kellett a munkás-szerződések megkötéséről gondoskodni.

Talán nem éreztelen az a tünet, hogy még a 80-as évek elején, mikor az állami ménesbirtokok belterjesebb gazdálkodáshoz fogtak, a környékbeli gazdakörök egyre arra kérték a kormányt, hogy a felvidékről fogadjon az állami birtokokra munkásokat, mert különben a tömeges munkával szerfölött megnehezíti a többi birtokosnak a szükséges munkaerő beszerzését. Nyilvánvaló itt az a törekvés, hogy a munka árát a vállalkozó *javára* lenyomják.

A gépek terjedése és a birtokviszonyokban beállott változás apasztotta a munkáskéz után való keresetet; a munkásosztály

szaporodása pedig növelte a munkakínálatot. Tetemesen szaporodott a munkások kínálkozása a múlt évtizedben az alföldön a miatt, hogy a vasútépítés és vízszabályozás — a miből azelőtt oly jó keresete volt a munkabíró kubikosnak — nagyrészt befejeződött s az a nép is mind a mezei munkára tódult. Nem is a gazdaközönség, a munkások maguk szorították le fokozott kínálatukkal, egymásra versengésükkel a munkabéreket.

Kevesebb munkaalkalom, rövidebb és rövidebb munkaidő, megnyirbált munkabér rontotta a mezei munkások keresetét, a mi végre a 90-es évek elején nyílt elégedetlenségbe hajtotta az alföld munkásait.

Akkor jött a gabonaárak tartós hanyatlása, a közterhek növekedése és az életmód drágulása. Ebben a gazdasági helyzetben nem lehetett a gazdaközönségtől várni, hogy megcsökkent jövedelméből igyekezzen a munkások anyagi helyzetéért többet áldozni, mint a mennyit a munkabérek conjuncturája éppen megkívánt.

Egyebütt se volt a munkásnépnek sem anyagi segítsége, sem erkölcsi támasztéka. Társadalmi szervezkedését pedig, a mi a kölcsönösség és az önszegély fejlesztésére szolgálhatott volna, a hatóságok sok helyütt megakadályozták. Ezek a körülmények oda terelték a munkásosztályt, hogy a közójük jött és köztük is támadó népszónokok, újságok és röpiratok csábító eszméit mohó fogékonysággal elsajátították.

Annak a lelki állapotnak a jelensége ez, a mit az amerikai Lovell a »Midland Institute« birminghami nagygyűlésén (1885-ben) így fejezett ki: »Csak ha a józan és czélszerű törekvéseknek útját álljuk, fordul az emberek figyelme oktalan és czélszerűtlen vágyak felé; csak ha a lehetséges haladást megnehezítjük nekik, akkor hitetik el magukkal, hogy a lehetetlent könnyű volna elérniök.«

A törvényhozásnak kötelessége lett volna már ekkor ezen a társadalmi bajon segíteni, az elégedetlenség tovaterjedését meggátolni. De csak az 1897. évben határozta el, hogy beavatkozik az események alakulásába.

A socialis eszmék a népies sajtó és vándorló agitátorok előadásai útján évről-évre mélyebben hatoltak az alföld népe közé. A munkásosztály 1896-ban már annyira szervezkedett, hogy az 1896/7-iki télen Czegléden és Budapesten nagy congressust tartottak; az ország minden részéből megjelentek ott a munkások szószólói. Több napon át ismertették egymás előtt

panaszait és élénk vitatkozások közt formulázták kívánásaikat.

A panaszok és kívánalmak egy része méltányos, nagyobb része azonban utopistikus volt, felforgató törekvésekkel szaturálva. Természetes jelenség ez a gyülekezéseiben háborgatott, tanácskozásaiban zaklatott, fegyelmezetlen észjárású mezei munkások első nyilatkozataiban. Nem egy szónoklat és határozati javaslat pedig, mely ott elhangzott, alkalmasint a budapesti social-demokrata párt vezetőségétől került ki. Ha akkor olyan osztályszervezetök lett volna a mi munkásainknak, mint például az angol ipari munkások trade union-jai; ha kívánásaikat ezek útján tolmácsolni, a hatóságokkal és a birtokos-osztálylyal tárgyalni tudtak volna: a kölcsönös megértés lehetősége és reménye bizonyára megnyugvást keltett volna bennök.

De mivel ez nem volt, hadat üzentek a társadalmi rendnek és a magyar gazdaosztályt a legérzékenyebb helyen támadták meg: az aratást *akarták* országszerte megakadályozni, hogy az ország fő jövedelmi forrását elzárják. Erre a szervezkedésre az egész ország munkásait fölöttébb fogékonyá tette az a körülmény, hogy az 1892. évi termés rossznak ígérkezett, úgy hogy a részes munkabér úgy sem volt kielégítő.

Ez a fenyegető veszély, mely akkor hathatós állami beavatkozással nagyobb baj nélkül elhárult, cselekvésre indította a törvényhozást és azóta háromrendbeli munkástörvényt alkotott.

Az első volt a munkaadók és a mezőgazdasági munkások közötti jogviszonyok szabályozásáról szóló 1898 : II. törvény-cikk. Ebben még az az uralkodó irányeszme, hogy a halaszt-hatatlan mezei munkák (aratás, cséplés, takarítás) zavartalan teljesítet biztosítsa.

Ezért a törvény a gazdasági munkásokat — könnyebb ellenőrzésük végett — munkásigazolvány váltására kötelezi, a melybe a nem napszámért teljesítendő munkára nézve létrejött minden szerződés megkötését és teljesítését, vagy esetleg a felbontását be kell jegyezni. Az ilyen szerződést a községi elöljáróság előtt írásba kell foglalni.

E rendelkezés célja szembetűnő, tudniillik az, hogy nagy terjedelmű sztrájkra készülő munkások színlelt szerződésekkel többfelé el ne szegődhessenek.

A törvény felhatalmazza a földművelésügyi ministert, hogy egyes vármegyédet fölmenthessen a szerződések írásba foglalása

alól. A törvény a sok írásbeli munkát akarja megkímélni oly vármegyék területén, a hol nem kell a sztrájktól tartani.

Igen szigorú a törvény az elszegődött munkások szerződészegése ellen. A sztrájkra vagy a szerződés megszegésére való bármiféle ösztönzést, fenyegetést, segédkezést szabadságvesztéssel és pénzbüntetéssel sújtja a törvény. Maga a szegődött munka megszegése 15 napig terjedhető elzárást és 100 koronáig terjedhető pénzbüntetést von maga után. A már elszegődött munkások közt való sztrájk előmozdításáért 60 napig terjedhető elzárást és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetést mond ki a törvény. De elszegődés előtt való összebeszélések nem esnek büntetés alá, csakhogy az ily megállapodásoknak nincsen joghatályuk.

A gazdára, viszont 600 koronáig terjedhető pénzbüntetést szab a törvény a munkaszerződés ok-adatolatlan megszegéséért.

Mind a két felet — gazdát és munkást egyaránt — vagyoni lag felelőssé teszi a szerződészegésért a törvény.

Szokatlan dolog, hogy a szerződészegést ennél tovább is — pénzbüntetéssel és elzárással is — üldözze a törvény. Szokatlan, de nem példátlan. Angol törvények a községi vízvezetékhez és gázművekhez szegődött munkások szerződészegésére állapítanak meg hasonló büntető megtorlást.

Nálunk ezt a nagy szigorúságot azért iktatta be a törvényhozás, mert az aratás meghiúsítása a lakosság legnagyobb jövedelmi forrásának, az általános létfenntartásnak volna a megtámadása.

Ha egyszer magát a termelést ily eszközökkel biztosítja a törvény az aratók sztrájkja ellen, gondoskodnia kellett arról is, hogy a termés eredményéből mennyi illeti meg a munkást, mennyi a gazdát.

Ez az első olyan törvényünk, mely a keresetnek a tőke és a munka közt való megosztásáról gondoskodik. Mint első lépéstől nem lehet azt várni tőle, hogy a mezei munkások kereseti viszonyait teljesen rendezze, de megállapította azt a fontos alapelvet, hogy *magát* a munkabért a munkások számára minden eshetőség ellen biztosítsa.

Meg kell itt jegyezni azt az országszerte dívó szokást, hogy ezeket a mezei munkákat a termésnek bizonyos hányadrészeért vállalják fel a munkások. A részes munkát az teszi szükségessé, hogy a munkás érdeke azonos legyen a gazdáéval s abban a szorgos munkaidőben kiterjedt helyen nagy erő-

feszítéssel folyó munka teljesítése ne vegye igénybe a munkaadó felügyeletét.

Maguk a munkások szeretik, ha a termésnek bizonyos megállapított részét kapják bérül, kivált jó földön s ha jó a termés. De az a veszély van mellette, hogy rossz termés esetén annyi keresethez se jutnak, a mennyit a fő dologidőben nap-számban kereshetnének.

Szórványosan mindig előfordult az ország egyik-másik részén, hogy a rossz termés miatt a részes munkások megtagadták a munka teljesítését. A legtöbb aratási szerződés úgy számolt ezzel az eshetőséggel, hogy elemi csapás esetére, ha a termésnek egy harmadánál nagyobb része kárba vész, új egyezkedés követelésére vagy választott bíróság igénybe vételére jogosította a munkásokat; de a munkát félbehagyniuk akkor sem volt szabad. Némely uradalom bizonyos minimális munkabér megfizetésére kötelezte magát nagyobb elemi károk esetében.

Az 1898 : II. t.-cz. továbbment ennél, kötelezővé tette ugyanis ezekben a szerződésekben a munkabér alternatív megállapítását a következő módon.

Az aratási, hordási, nyomtatási és cséplési munkára nézve, ha a munkabér a termésnek bizonyos hányadrészében állapítatik meg, akkor a munkabért vagylagosan mindig készpénzben is vagy e helyett a termésnek bizonyos meghatározott mennyiségében meg kell állapítani. A munkabér fizetésének módját, hogy t. i. részt kapjon-e a munkás, vagy a meghatározott gabonamennyiséget, illetőleg készpénzt kívánja-e, a munka befejeztével a munkás választja.

A munkás szempontjából a törvénynek ez a rendelkezése a legfontosabb. Mert megmenti a rossz termés esélyeitől, ellenben a jó termés előnyében való részesedéstől nem fosztja meg.

Fontos socialis elv ez a tőke és a munka közt folyó bérharcz szabályozásában. A harczt teljesen megszüntetni sohasem lehet. De azt, hogy a harczt tisztességes eszközökkel vívassék, el lehet érni. A termés rossz esélyei ugyanis a gazdának csak megtakarított tőkéjét támadják meg, ellenben a munkásnak a megélhetését teszik bizonytalanná. Amott a tőkegyűjtés, emitt a létfenntartás volna megtámadva; a törvényhozásnak ezt az utóbbit kellett a másik rovására védelmébe fogni.

A munkabért a létfenntartás nélkülözhetetlen elemének tekintvén a törvény, kivonja a végrehajtás tárgyai alól, akár kincstári, akár magánköveteléssel szemben.

A munkás érdekében még arra kötelezi a törvény a munkaadót, hogy a megbetegült, idegen községbeli munkás gyógyításáról nyolcz napig gondoskodni tartozik.

A folyó év őszén a munkásokra vonatkozó két újabb törvényjavaslatot fogadott el a magyar országgyűlés: egyik a gazdasági munkavállalkozókról és segédmunkásokról, a másik a vízi munkálatoknál, az út- és vasút-építésnél alkalmazott napszámosokról és szakmányosokról szól.

Ez a két törvény csak folyománya az 1898 : II. t.-cikknek, egészen annak a szellemében van alkotva. Az első munkástörvény főleg csak az aratás és takarás munkájának zavartalan teljesítéséről, a gazda és munkás közt ebből eredő jogviszonyok szabályozásáról gondoskodik. Az újabb két törvény az egyéb mezei és földmunkákra nézve állapít meg jogszabályokat, melyek külön megállapodás hiányában irányadóul szolgálnak a gazda és munkás közti jogviszonyok megítélésénél. A munkásmozgalom lecsendesítése végett szükséges a félreértésekre, pörlekedésre gyakori alkalmat adó ellentéteket a törvény szabványaival lehetőleg elhárítani vagy gyorsan kiegyenlíteni.

Ebben a két újabb törvényben egy lépéssel tovább halad a munkásvédelem.

A cséplésre nézve előírja a törvény a részes munkások számára vagylagosan bizonyos legkisebb terménymennyiség biztosítását, ép úgy, mint az aratásra nézve elő van írva.

Ha pedig a felek a szerződésben e legkisebb mennyiség tekintetében meg nem állapodtak: a munkások a termény hányadrészében megállapított munkabér helyett, annak esedékeségekor, a szerződés időtartamára oly napibért követelhetnek, a milyet azon vidéken és időben hasonló munkáért rendszerint fizetnek.

Valamint ezek a határozmányok megóvják a munkást a rossz termés esélyeitől, ép oly szellemben gondoskodik az új törvény a földmunkások keresetének is az előreláthatatlan esélyektől való biztosításáról. Kimondja ugyanis a törvény, hogy »ha a munkások a változott munkáltatási viszonyok miatt a szerződésben meghatározott egységárak mellett a munkát teljesíthetőnek nem találják: új egyezkedésnek van helye«.

Ellenben a munkaadó a szerződésnek utólagos módosítását nem követelheti. Socialis szempontból munkástörvényeinknek ezt a célzatát legfontosabbnak tartjuk. Ez voltaképen a munkabér emelése, a mi a bérküzdelmek célja.

Tényleg emelkedett is a munkástörvény hatálybalépte óta mezei munkásaink keresete nemcsak azzal, hogy a gyöngé termésből közvetlen rövidség nem háruul reájuk, hanem azzal is, hogy a szerződésekben valósággal nem minimális munkabéretet szoktak rész fejében vagyilagosan kikötni, hanem a tapasztalt átlagos termésből várható rész egyenértékét.

Mennyire rúgott ez a béremelkedés, arra nézve még nincsenek számbeli adataink, de remélhetőleg a legközelebbi munkabér-statisztikáink erről is tájékozást fognak nyújtani

Annyi tény, hogy a munkások a törvénynek ezt a rendelkezését — de magát az egész törvényt is, melynek teljes szövege milliónyi példányban forog a nép kezén — megismerték és ennek nagy része van abban az eredményben, hogy a mezei munkások mozgalmá országszerte lecsillapult.

Van még a munkástörvényben két említésre méltó intézkedés. Egyik az, hogy a munkabért szeszes italokkal, árucikkkel megváltani vagy utalvánnyal fizetni tilos, mert ily lerovással a munkabért kerülő úton, csalárd módon meg lehet rövidíteni. A másik az, hogy minden községben segélyalapot kell létesíteni a gazdasági munkások érdekében.

A községi segélyalapnak volna az a hivatása, hogy a gazdasági munkások körében az osztályszervezetet megteremtse. Meglesz-e ez nálunk, a hol a kölcsönösség eszméje még oly kevésbé járta át a népet?

Ez még nagy kérdés.

Pedig az angol- és németországi munkások legnagyobb sikereiket, erkölcsi és anyagi előhaladásait, a kölcsönösség élő eszméjének köszönik. Az angolországi mezei munkások szövetsége, mely már ezelőtt 25 évvel is több mint ötvenezer tagból állott, sohasem kalandozott socialistikus utópiák után, hanem józansága, kitartása és a törvényesség tisztelete súlyt adott mindig a szövetség szavának és megvalósuláshoz segítette méltányos igényeit és óhajtásait.

A magyar földműves osztály birtokos részét bizalmatlanság jellemzi, kevés is még benne a kölcsönösség érzete. A vagyon-talan munkások körében, kivált az alföldön, sok élénk jele mutatkozik a társulásra való hajlandóságnak, az iránta érzett szükségnek. Ezt a hajlandóságot kell a községi segélyegyletnek kifejleszteni, a kölcsönösség érzetét egy község területén, csupa személyes ismerősök körében nem nehéz ápolni.

Ez fogja — reméljük — a hazai munkásmozgalmat egész-